

Posudek na bakalářskou práci Alexandry Čechové *Přirozené a občanské náboženství u J. J. Rousseaua*

Kolegyně Čechové si ve své práci zvolila velmi originální téma – alespoň v českém prostředí – a sice náboženství v Rousseauově díle, zejména tedy v rozpravě O společenské smlouvě a pedagogickému románu či eseji Emil. Otázky náboženství v Rousseauově díle čtenářům často unikají již z toho důvodu, že recentní překlad Rousseauových Rozprav neobsahuje čtvrtou knihu, kterou uzavírá kapitola o občanském náboženství. K poslednímu vydání Emila pak došlo ještě za první republiky a překlad je nepřekvapivě zastaralý a nepracující systematicky s filosofickou terminologií.

Vzhledem k této nedostatečnosti překladů zamrzí, že autorka ve své bakalářské práci nepracuje s francouzskými originály, respektive tyto originály necituje a nevyužívá je ve své interpretaci. Přitom dobře vím, že kolegyně francouzsky číst dovede a dokonce absolvovala na výměnném pobytu ve Francii kurz na Rousseauovu politickou filosofii!

Práce vznikala ve spěchu a je to na ní bohužel vidět. Začnu jazykovou stránku, která je místy nevyhovující a celkově špatná: velké množství překlepů, špatné skloňování, stylisticky nevhodné formulace. Jen pro příklad jednu formulaci: „Pro člověka je řehole opět v sobě najít potěšení z rozkoše duševní a z konání dobra, kor když je pro člověka těžké najít v sobě odvahu přemocť nespočet důvodů, které se staví na odpor spádu jeho srdce.“ (s. 25)

Nyní k obsahovým záležitostem. Autorka se skrze výklad dvou rozprav (O původu nerovnosti, O společenské smlouvě) postupně dostává k tématu náboženství. Výklad v kapitolách 3 a 4 je poměrně stručný, ale směřující k věci, zaměřuje se na podstatné věci. Příležitostně pracuje se sekundární literaturou, jakkoli nikde v práci nepředkládá soustavnější komentovanou rešerši stávající literatury.

V páté části se dostává k tématu náboženství. Výklad, který by měl být jádrem práce je shrnut na pouhých 14 stran (řádkování 2)! Celkový rozsah práce je pak pouhých 34 stran bez seznamu literatury. Tato stručnost se bohužel podepsala i na obsahu. Výklad dvou stěžejních kapitol, které si autorka pro svou interpretaci vybrala, je velmi selektivní. Např. z výkladu rozpravy zcela vypadla úvodní část, v níž Rousseau podává historicko-genealogický výklad náboženství. Rousseau zde mimo jiné vstupuje implicitě do diskuze o netolerantnosti monoteistických náboženství, což je teze, kterou proslul zejména David Hume ve spise *The Natural History of Religion* z roku 1757. Jakkoli Rousseau sdílí vybrané body Humovy kritiky křesťanství (antipolitičnost, rozklad římských a válečnických ctností), neuchyluje se k chvále tolerantnosti polyteismu. Zejména s sebou však křesťanství přináší sekularizaci veřejné moci a spolu s tím dynamický spor duchovní a světské moci. Tento nedostatek se pokouší překonat Thomas Hobbes, jehož Rousseau chválí právě za pokus spojit meč a biskupskou berlu. Tím, že tento kontext v práci chybí, postrádá výklad kolegyně Čechové na potřebné plastičnosti. Očekával bych, že práce, která se věnuje primárně dvěma relativně krátkým textům, všechna tato témata důkladně rozvine, nebo alespoň popíše – prostor by na to byl. Výklad pak doprovázejí i určité nepřesnosti. Ke třetímu typu náboženství, které Rousseau s despektem nazývá, náboženstvím kněze neřadí jen římsko-katolické křesťanství, ale také „náboženství Lamů“ a „náboženství Japonců“. Snad i toto by si zasloužilo uvést a okomentovat.

Výklad *Vyznání víry vikáře Savojského* z Emila je pak nutně ještě stručnější a selektivnější. Autorka například ani neupozorňuje na Rousseauovu evokaci Descartových Meditací. Zatímco Descartes se ve svém obratu do nitra omezil na otázky epistemologické, Rousseau zde buduje odlišný výklad morálky nikoli prozatímní a konvenční, ale postavené na reflexivnímu sebevztahu subjektu, který připouští jako „zřejmé“ všechny poznatky, jimž nemůže odepřít v upřímnosti srdce souhlas (IV, 219). Když se pak v další části ptá, kdo jsem to „já“, které pochybuje, je to zřetelně pokračování této programové

reorientace Descartovy filosofie subjektu. Toto „já“ totiž není prázdným kognitivním aktem, formálním sebevztahem myslícího subjektu, ale ve svém nitru může nalézt pravdy, které rozpoznává jako evidentní a které jsou v rozporu s konvencí, tradičním náboženstvím či společenskou morálkou. Bohužel o ničem z toho se z bakalářské práce nedozvíme a kolegyně tak těch cca 80 stran Vyznání víry vikáře savojského v podstatě reprodukuje ze sekundární literatury. Přitom právě Vyznání víry savojského vikáře je velmi komplexním textem, v němž Rousseau koncentruje svou antropologii a morální filosofii.

Celkově bakalářskou práci hodnotím jako promarněnou šanci. Vznikala ve spěchu, bez důkladného a dlouhodobého ponoru do myšlení Rousseauova. V základních obrysech jistou představu o Rousseauově pojetí občanského a přirozeného náboženství dává, ale zůstává jen velmi na povrchu. Práci navrhuji hodnotit jako spíše nedostatečnou, a to jak kvůli formální a jazykové stránce (chybějící rešerše literatury, velmi špatná jazyková úroveň), tak kvůli stránce obsahové.

03. září 2019

Milan Hanyš, Ph.D.